

УКРАЇНА НА РИНКУ ЄС. УГОДА АСАА

**ГОЛОВІНА Вікторія Анатоліївна - господарсько-правовий факультет
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого м. Харків**
**ГОРДІЄНКО Світлана Костянтинівна - господарсько-правовий факультет
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого м. Харків**
DOI 10.32782/LAW.UA.2021.4.26

У статті розкривається актуальне питання виходу України на ринок Європейського Союзу. Актуальність зумовлюється кропіткою працею над інтеграцією України до ЄС. Досліджуються питання нормативного регулювання процесу надання українському товаровиробнику доступу до зони вільної торгівлі Європи, змісту основоположних угод та вимог, зазначених у цих актах, до відповідності промислової продукції, яка постачається. При цьому зосереджується увага на першочерговості дотримання санітарних та фітосанітарних заходів для належності європейській якості.

Ключові слова Ринок ЄС, Угода, вільна торгівля, стандарти, технічні бар'єри, НАССР, експорт.

Вступ

Вихід української продукції на ринок Європейського Союзу є важливим кроком України на шляху до вступу у Європейський Союз. Цей процес не відрізняється простотою, він має певні складнощі. Для ефективного запровадження зони вільної торгівлі для України та збільшення українського експорту товарів необхідно подолати технічні бар'єри, які представлені стандартами якості, нормативами відповідності, санітарними та фітосанітарними заходами у торгівлі. Ринок ЄС – не закритий та недосяжний, це просто ринок зі своїми правилами. Збільшення експорту українських товарів може стати реальністю після забезпечення українськими товаровиробниками європейської якості та безпеки продукції. Поки зону вільної торгівлі не вве-

дено, Україна має Автономний преференційний торговий режим ЄС, що дозволяє робити експорт української продукції з певними обмеженнями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Мета і завдання дослідження

Метою цієї статті є висвітлення актуального наразі питання виходу українського товаровиробника на ринок ЄС. Завданням є з'ясування можливості доступу української продукції до європейського ринку та вимог до неї на основі стандартів та нормативів ЄС.

Виклад основного матеріалу

Для ефективного функціонування Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом, а також збільшення українського експорту товарів з високою доданою вартістю і до інших держав, а не лише до ЄС, необхідним є подолання технічних бар'єрів у торгівлі промисловою продукцією. Україна поступово адаптує законодавство для співпраці з ЄС і таким чином питання технічного регулювання розширення доступу до ринку ЄС регулюють горизонтальні рамкові закони «Про стандартизацію», «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції», «Про метрологію та метрологічну діяльність», «Про технічні регламенти та оцінку відповідності», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації актів законодавства Європейського Союзу у сфері тех-

нічного регулювання», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо зменшення тиску на бізнес з боку органів ринкового нагляду» та інші нормативно-правові акти, проте саме ці складають базове законодавство у цій сфері.

16 вересня 2014 р. Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС (далі - Угода), яка набула чинності у повному обсязі 1 вересня 2017 року. Відповідно до статті 56 Глави 3 «Технічні бар'єри у торгівлі» Розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» цієї Угоди, Україна вживає необхідних заходів з метою поступового досягнення відповідності з технічними регламентами ЄС та системами стандартизації, метрології, акредитації, робіт з оцінки відповідності та ринкового нагляду ЄС та зобов'язується дотримуватися принципів та практик, викладених в актуальних рішеннях та регламентах ЄС.

Згідно з метою у вищезазначеному положенні між Україною та ЄС ведуться переговори щодо укладення Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (Угода АСАА). І відповідно до статті 57, Глави 3, Розділу IV Угоди, сторони домовились додати Угоду АСАА як Протокол до Угоди про асоціацію, яка охоплює один або кілька секторів, що перелічені у Додатку III до Угоди, після повного узгодження галузевого та горизонтального законодавства України, інституцій та стандартів з галузевим і горизонтальним законодавством, інституціями та стандартами ЄС. На сьогодні відповідальним органом в Україні за перелічені процеси виступає Міністерство економічного розвитку і торгівлі, а також інші центральні органи виконавчої влади, відповідальні за адаптацію законодавства, відповідно до Додатку III. На думку авторок, Угода АСАА може стати вагомим внеском для українського законодавства в рамках інтеграції до ЄС та важливим елементом безпосереднього врегулювання вільного доступу України до європейського ринку.

Угода АСАА передбачатиме, що торгівля товарами між сторонами в секторах, що охоплені цією Угодою, проводитиметься на тих самих умовах, які застосовуються в торгівлі товарами між державами-членами ЄС. Як на-

слідок, це забезпечить нашій країні високу якість і безпечність промислових товарів для покупців, підвищить конкурентоспроможність української продукції і відкриє експортерам нові ринки збуту, сприятиме інноваційному розвитку промисловості.

Ця Угода є унікальним форматом співробітництва і адаптує вимоги українських технічних регламентів до продукції ідентичним вимогам відповідних директив ЄС; стандарти, що надають презумпцію відповідності вимогам технічних регламентів, та їхні переліки ідентичним відповідним європейським гармонізованим стандартам та їх перелікам; вимоги до призначених органів ідентичним вимогам до нотифікованих органів у ЄС. А також українські виробники отримують право нанесення на продукцію європейського знаку відповідності «СЕ».

На виконання адаптації вимогам ЄС усіх перелічених чинників та з метою подолання технічних бар'єрів з 3 січня 2015 року розпочав свою роботу новостворений національний орган стандартизації. Законом України «Про стандартизацію» визначено, що функції національного органу стандартизації виконує державне підприємство, що не підлягає приватизації, утворене центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері стандартизації. Таким державним підприємством згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26.11.2014-№ 1163-р є «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» (ДП «УкрНДНЦ») і лише за 9 місяців 2016 року ним було прийнято 609 гармонізованих стандартів.

Для можливості України вигідно реалізувати, зокрема, свою харчову продукцію на ринках збуту ЄС, Європейська Комісія має провести офіційну оціночну місію ЄС після звітування Україною про виконання рекомендацій. У разі позитивного висновку її роботи запуститься процедура отримання мандату від держав-членів ЄС на переговори з Україною щодо АСАА і після слідуватиме підписання та виконання процедур з набрання чинності.

Наразі АСАА для України є перспективним напрямком розвитку, завдяки якому наша країна матиме змогу розвинутися та поширити результати продовольчої діяльнос-

ті національного виробника на ринок, який у змозі в повному обсязі співставити ціну та якість продукції.

Для того, щоб українська продукція була рентабельна на європейському рівні, необхідно відповідати його стандартам. Відповідно до Глави 4 «Санітарні та фітосанітарні заходи» Угоди, Україна повинна запровадити еквівалентну європейській систему контролю за якістю та безпечністю харчової продукції. http://www.aau.org.ua/media/publications/531/files/Chapter4_2018_04_19_19_52_44_554383.pdf

Для імплементації вимог Глави 4 АСАА в лютому 2016 року Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням ухвалив Всеохоплюючу стратегію імплементації законодавства у сфері санітарних та фітосанітарних заходів (далі – Стратегія СФЗ), якою визначено графік систематичної нормативно-правової адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

Санітарний або фітосанітарний захід – це будь-який захід, який застосовується для захисту життя або здоров'я людини на території країни чи регіону від ризиків, що виникають у зв'язку з: потраплянням, розвитком чи поширенням шкідників, захворювань, шкідливих організмів - переносників хвороб, або хвороботворних організмів; потраплянням та накопиченням добавок, забруднюючих речовин, токсинів або хвороботворних організмів у харчових продуктах, напоях чи кормах; хворобами, які переносяться тваринами, рослинами або продукцією з них, або в результаті потрапляння, розвитку чи поширення шкідників. До таких заходів відносять закони, постанови, правила, вимоги та процедури, у тому числі, вимоги до кінцевого продукту; карантинні правила, включаючи вимоги, пов'язані з перевезенням тварин чи рослин; процедури тестування, інспекції, сертифікації та ухвалення; положення щодо статистичних методів, процедур відбору проб та методів оцінки ризику; методи оброблення та виробництва; вимоги до упаковки і маркування, безпосередньо спрямовані на забезпечення безпечності харчових продуктів.

Україна прийняла ряд законів на виконання статті 64 АСАА та Стратегії СФЗ: «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», «Про інформацію для споживачів щодо харчових продук-

тів», «Про безпечність та гігієну кормів», «Про внесення змін до деяких законів України з питань ідентифікації та реєстрації тварин», «Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною», «Про державний контроль, що здійснюється з метою перевірки відповідності законодавству про харчові продукти та корми, здоров'я та благополуччя тварин» та інші.

Повноваження з імплементації Глави 4 розподілені між такими відповідальними органами для виконання зобов'язань: Кабінет Міністрів України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, Міністерство охорони здоров'я України та, у деяких випадках, Міністерство екології та природних ресурсів України. А також Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужба), що є новим спеціальним компетентним органом у сфері санітарних та фітосанітарних заходів, яка почала свою роботу 6 квітня 2016 року.

В Україні впроваджуються процедури за Hazard Analysis and Critical Control Point – система аналізу ризиків, небезпечних чинників і контролю критичних точок (НАССР), що є важливим аспектом адаптації законодавства України до законодавства ЄС у напрямку впровадження санітарних та фітосанітарних заходів. Метою впровадження системи НАССР є виробництво безпечних харчових продуктів для чого створюються три контрольовані етапи: попередження небезпеки, запобігання поширенню небезпеки та усунення небезпеки.

20 вересня 2018 року набув чинності розділ VII Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», який завершив другий етап переходу підприємств на нову систему контролю за безпечністю харчових продуктів НАССР. Взагалі, станом на початок 2020 року на виконання зобов'язань України в рамках Угоди прийнято ряд важливих законів та підзаконних актів, що свідчить про те, що 51 % законодавства України наближено до актів ЄС у сфері СФЗ.

Наслідком впровадження системи НАССР та наближення законодавства України до актів ЄС є поступове розширення кількості

товарів та виробників, які мають доступ до ринку ЄС. Як зазначає міністр розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства Ігор Петрашко: «Понад 14 тисяч компаній щороку експортують свою продукцію до ЄС. А станом на середину січня 2021 року право експорту своєї продукції до Європейського Союзу мають вже 362 українські підприємства, які виробляють продукцію тваринного походження і до якої висувуються найсуворіші вимоги з боку ЄС». На нашу думку, така кількість є відмінним показником після зроблених значних кроків для виходу України на ринок ЄС і найсуворіші вимоги не становлять перепони для реалізації якісної української продукції. <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=5db3dea9-150f-4380-8173-4e52ce42b864&title=Vzhe362-UkrainskiPidprimstva-SchoVirobliaiutProduktiiuTvarinnogoPokhodzhennia-MaiutPravoEksportuDos-IgorPetraшко>

Усі товари, які імпортуються на митну територію ЄС, в обов'язковому порядку повинні відповідати усім вимогам Європейського Союзу, спрямованим на забезпечення захисту споживачів. Ці вимоги відрізняються залежно від конкретного товару, але у цілому можуть бути згруповані за трьома напрямками: технічні, екологічні вимоги та вимоги у сфері санітарних та фітосанітарних заходів. До певних видів продукції на рівні ЄС встановлюються маркетингові стандарти та застосовуються імпорту обмеження, що розглядаються як механізми захисту внутрішнього ринку від імпортованих товарів, якість і безпека яких не відповідає вимогам Євросоюзу.

Для можливості експортувати продукцію тваринного походження до ЄС, вона має походити із зареєстрованих потужностей або потужностей, на які видано експлуатаційний дозвіл у країні-експортері. Актуальна інформація щодо основних вимог до продукції, яка ввозиться до держав-членів ЄС доступна в режимі онлайн на інтернет-ресурсі Європейської Комісії Export Helpdesk в розділі «Мій експорт». <https://www.rv.gov.ua/faq-z-pitan-funkcionuvannya-vilnoyi-torgivli-mizh-ukrayinoyu-ta-yes>

Іншу думку стосовно економічної частини Угоди висловив заступник голови Комітету Верховної Ради з питань економічного розви-

тку, народний депутат від фракції «Слуга Народу» Дмитро Кисилевський: «Фактично угода про вільну торгівлю – це лише назва документа. А реальність така, що українські товари не мають вільного доступу до ринку ЄС. Квоти, мита, торговельні обмеження не просто діють – їхня кількість зростає. В Україні мізерні обсяги безмитних квот з боку ЄС для сільгосппродукції та харчової промисловості. При цьому Євросоюз субсидіює своїх виробників м'ясо-молочної продукції, які вбивають українських виробників на нашому внутрішньому ринку». <https://sluga-narodu.com/dmytro-kysylevskyy-ukraina-maie-domohtysia-pokrashchennia-dostupu-svoikh-tovariv-na-rynky-yes/> З цією думкою можна було б погодитись, якщо б не сучасний стан України після втрати російського ринку. Адже наразі Євросоюз є найбільшим торговельним партнером України, й у національних виробників існує реальна можливість експортувати свою продовольчу продукцію високої якості завдяки активній діяльності держави, що стосується адаптації національних норм, стандартів та законодавства в цілому для більш тісної співпраці з ЄС.

Наслідком реалізації заходів з імплементації права ЄС в законодавство України, запровадження системи НАССР, а також дотримання стратегії СФЗ в цілому стало постійне зростання обсягів торгівлі між Україною та ЄС аграрною та харчовою продукцією. Україна зайняла перше місце за темпами зростання імпорту до ЄС сільськогосподарської продукції. Проте існує проблема, яка полягає у тому, що виробники харчової продукції стоять на роздоріжжі: або вони модернізують свої виробничі процеси у відповідності до вимог Глави 3 та Всеохоплюючої стратегії імплементації Глави 4, запровадять дотримання принципів НАССР у своїх виробничих процесах, вживатимуть заходів на забезпечення прозорості та простежуваності в ланцюгу «від лану – до столу», або остаточно втратять конкурентоспроможність не лише на міжнародних, але й на вітчизняних ринках і не зможуть скористатися перевагами, які отримали б від підписання Угоди і запровадження зони вільної торгівлі.

Висновок

У статті було досліджено питання актуального наразі виходу українських товарови-

АНОТАЦІЯ

З 2014 року не втрачають своєї актуальності питання, що пов'язані з інтеграцією України до Європейського Союзу, а надання доступу українській промисловій продукції на ринок Європи є вагомим внеском у цей процес і заслуговує детального вивчення. Послідовний вихід українського товаровиробника на європейський ринок характеризується наявністю певних бар'єрів, в основному представлених нормативами та стандартами якості.

Проаналізовано чинні нормативно-правові акти, що регламентують питання, яке висвітлюється в статті, розглянуто положення майбутньої Угоди АСАА, основоположні стандарти та нормативи якості, а також санітарні та фітосанітарні заходи, яких необхідно дотримуватися для подальшого успішного співробітництва. Наведено перелік основних державних органів, до компетенції яких входить забезпечення діяльності торгівлі в європейському напрямку, а також згадано про новостворений спеціалізований орган - Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів.

Попри наявність сумнівів політиків, науковців та безпосередньо українських постачальників, зроблено висновок, що український товаровиробник вже має доступ до ринку ЄС, де займає високі позиції та створив доказову базу того, що ринок Європи є гідною та більш перспективною заміною ринка-посередника.

Дане дослідження є корисним з тієї позиції, що подолання нормативної неврегульованості стосовно стандартів якості продукції, експортованої на європейський ринок, стане ключем врегулювання питання безперешкодного доступу товарів з належною якістю і дотриманням всіх стандартів українським товаровиробником. Якщо українські аграрії підпорядкують своє виробництво усім вимогам, що ставить перед Україною Європейський Союз, то це надасть змогу підвищити прибуток як конкретизованих постачальників, так і України в цілому.

робників на перспективний ринок Європи. У роботі проаналізовано основні тематичні нормативно-правові акти, а також положення майбутньої Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів, що за-

SUMMARY

Since 2014, issues related to Ukraine's integration into the European Union have not lost their relevance, and providing access to Ukrainian industrial products to the European market is a significant contribution to this process and deserves detailed study. The consistent entry of a Ukrainian producer into the European market is characterized by the presence of certain barriers, mainly represented by norms and quality standards.

The current normative legal acts regulating the issues covered in the article are analyzed, the provisions of the future ACAA Agreement, basic quality standards and norms, as well as sanitary and phytosanitary measures that must be followed for further successful cooperation are considered. The list of the main state bodies, the competence of which includes ensuring the activity of trade in the European direction, is given, as well as the newly created specialized body - the State Service of Ukraine for Food Safety and Consumer Protection.

Despite the doubts of politicians, scientists and directly Ukrainian suppliers, it was concluded that the Ukrainian producer already has access to the EU market, where it occupies a high position and has created evidence that the European market is a worthy and more promising replacement for its predecessor market.

This study is useful from the point of view that overcoming regulatory non-regulation of product quality standards exported to the European market will be the key to resolving the issue of unimpeded access to goods of proper quality and compliance with all standards by Ukrainian producers. If Ukrainian farmers subordinate their production to all the requirements set for Ukraine by the European Union, it will increase the profits of both specific suppliers and Ukraine as a whole.

кріплює головні вимоги та стандарти належності європейській якості. Висвітлено вагому роль дотримання санітарних та фітосанітарних заходів для відповідності українським постачальникам зразку Європи. Загалом стаття резюмує позитивний відгук на надання доступу українському виробнику до ринку ЄС, який надасть змогу змінити вектор реалізації якісної промислової продукції України після нещодавньої втрати найбільшого ринку збуту країни-сусіда.